

УДК 81' 373.7=133.1

Російсько-французькі кінесичні фразеологічні еквіваленти

Каїка Н.Є.

Донецький інститут соціальної освіти, м. Донецьк, Україна

У статті аналізуються міжмовні фразеологічні еквіваленти кінесичної лексико-семантичної групи. Визначено питому вагу російсько-французьких кінесичних фразеологічних еквівалентів у загальному російсько-французькому фразеологічному фонді. Доведено ефективність пошуків міжмовної фразеологічної спільності в означеній лексико-семантичній групі.

Ключові слова: *міжмовні фразеологічні еквіваленти, кінесична лексико-семантична група, загальний російсько-французький фразеологічний фонд.*

Антропоцентричний вектор розвитку сучасної лінгвістики потребує вивчення мовних явищ, в тому числі фразеологічних одиниць (ФО), у взаємозв'язку із культурой, історією, ментальністю народу. Найважливішим завданням антропоцентричної фразеології, вважає Н.Ф.Олефиренко, є «дослідження співвідношення лінгвістичного та екстралінгвістичного змісту фразеологічних одиниць, адже у значенні фразеологізму кодується тільки частина розумової інформації, тоді як інша її частина представлена у психіці людини розумовими образами екстралінгвістичного характеру» (переклад наш.– Н.К.) [1, с. 71].

Оскільки у семантиці ФО заковано певну невербальну інформацію, вивчення фразеологізмів із невербальним комунікативним фоном постає *актуальною* проблемою.

Постановка проблеми. Існує певний корпус досліджень, присвячених невербальним особливостям комунікації (А. Хілл, Б. Успенський, Г. Колшанський, І. Горелов, Г. Уайн-райт, Ю. Фаст, Р. Бердвістел, А. Піз та ін.), окремим питанням кінесичної фразеології (С. Григор'єва, М. Григор'єв, А. Козиренко, Г. Крейдлін, Т. Черданцева). Останнім часом у вітчизняному мовознавстві з'явилися наукові роботи з проблем використання лексики на позначення паравербальних дій у семантичному і функціональному аспектах (В.В. Ганечко), вербальних та невербальних засобів актуалізації емоційного стану в художньому дискурсі (Н.П. Киселюк) тощо. Водночас суттєво недостатніми є порівняльні та зіставні наукові дослідження, спрямовані на вивчення специфіки фразеологізмів із невербальним комунікативним фоном. На тлі невеликої кількості робіт, присвячених питанням взаємодії невербальних та вербальних компонентів комунікації в англійському дискурсі (Г.І. Барташева, Л.В. Солощук), аналізу жестів як основних елементів кінесики в англійській фразеології (А. А. Слащук), проблемам польської кінематичної фразеології на позначення емоцій (О.Г. Лозинська), відображенню невербальних засобів спілкування у болгарській фразеології (Л.Є. Петровська) відсутні дослідження російсько-французьких фразеологічних еквівалентів (РФФЕ) із невербальним комунікативним фоном. Питання про наявність російсько-французького фразеологічного фонду зі спільним невербальним фоном взагалі не ста-

вилось. Російсько-французькі кінесичні фразеологічні еквіваленти (РФКФЕ) ще не були предметом окремого наукового дослідження.

Мета статті – виявити російсько-французькі кінесичні фразеологічні еквіваленти, визначити їх питому вагу у загальному російсько-французькому фразеологічному фонді, обґрунтувати наявність російсько-французького фразеологічного фонду зі спільним невербальним комунікативним фоном.

Матеріалом дослідження є фразеологічний корпус «Словаря русско-французских фразеологических эквивалентов» Н.Є.Каїки, Л.П.Кофанової, що містить близько 16000 російських фразеологізмів та більше 23000 французьких фразеологізмів [2].

Те, що проекція кінеми у мову найчастіше є фразеологізмом, пояснюється тим, що за своєю природою невербальна одиниця як фразеологізоване явище у невербальній мові і мовний фразеологізм мають семіотичну спорідненість [4, с. 7].

Існує національно-культурна специфіка невербальної поведінки представників різних культурних спільнот, різною може бути культурна символика невербального спілкування, але в межах певної культури, наприклад, європейської, у невербальній комунікації є універсальне. Логічно припустити наявність міжмовного, зокрема російсько-французького, фразеологічного фонду зі спільним невербальним фоном.

„Проблема міжкультурної відповідності жестів, або, як її зазвичай називають у невербальній семіотиці, проблема універсалізму, тісно пов'язана із інтерпретацією невербального тексту однієї культури носіями іншої і з проблемами перекладу”, - зазначає Г. Крейдлін (переклад наш. - Н.К.) [3, с. 131]. Міжмовні фразеологічні еквіваленти (МФЕ) сприятимуть адекватній інтерпретації фразеологічних корелятивів та їх ефективному використанню, адже немає необхідності надавати докладний граматичний, лексико-семантичний, стилістичний коментар, оскільки за структурою, семантикою та образом МФЕ є співвідносними, а за стилістичною забарвленістю - тотожними. Наприклад: вешать голову (рус.) – to hang (down) one's head (англ.) – baisser la tête (фр.) – den Kopf hängen lassen (нем.) – agachar la cabeza (исп.).

Аналіз виявленого загального фонду російсько-французьких фразеологічних еквівалентів - близько 16000 російських фразеологізмів та більше 23000 відповідних французьких фразеологізмів [2] – дозволив виявити 950 російсько-французьких кінесичних фразеологічних еквівалентів, що складає 6 % загального російсько-французького фразеологічного фонду.

У загальному російсько-французькому фразеологічному фонді є невелика кількість РФФЕ, пов'язаних із етикетними кінемами, напр.: пожать руку кому-л. – serrer la main à qn.; подавать / подать руку кому-л. – 1. Donner la main a qn; 2. Tendre la main a qn.; помахать рукой [на прощание] – faire au revoir de la main; снимать/снять шляпу перед кем-л.: снимаю шляпу [перед кем-л.]! – 1. Tirer son chapeau a qn; 2. Mettre chapeau bas devant qn; 3. chapeau bas!

Переважно більшість одиниць складають РФФЕ, пов'язані із загальнокомунікативними кінемами, напр.: воротить нос от кого-л., от чего-л. – tordre le nez de qch, de qn.; с высоко поднятой головой. – 1. Le front haut; 2. La tête haute; 3. La tête levée.

Відповідно до значущих кінем у праоснові корелятивів РФКФЕ вважаємо за доцільне класифікувати російсько-французькі кінесичні фразеологічні еквіваленти на такі типологічні групи:

1. РФКФЕ, пов'язані із кінемою „міміка”: губы (губки) бантиком: делать / сделать (складывать) губы (губки) бантиком – Bouche (f) en cœur: Faire la bouche en cœur; кривая улыбка; кривая усмешка – sourire (m) forcé; разинуть рот; застыть, разинув

рот. Прост. – 1. En être baba; 2. En rester baba; 3. Rester bouche bée; расплываться/ расплыться в улыбке – 1. Avoir le sourire; 2. Etre tout sourire; 3. Faire un sourire fendu jusqu'aux oreilles; челюсть отвисла у кого-л. Груб. – La (Sa) mâchoire s'est décrochée.

2. РФКФЕ, пов'язані із кінемою „постава тіла”: стоять навьютяжку; стоять смирно; стоять по стойке "смирно" – 1. Se tenir au garde-à-vous; 2. Etre au garde-à-vous; с высоко поднятой головой – 1. Le front haut; 2. La tête haute; 3. La tête levée; сидеть как барин; сидеть барином. – Etre (Se comporter) comme un pacha; стоять как вкопанный – 1. Etre cloué sur place; 2. Rester cloué sur place; 3. Rester planté; 4. Prendre racine; согнуться в три погибели – 1. Se casser en deux; 2. Se briser en deux; 3. Avoir le dos en cerceau.

3. РФКФЕ, пов'язані із кінемою „жест”: махнуть на всё рукой; махнуть рукой на что-л. – 1. Laisser tout aller; 2. Jeter la manche après la cognée; 3. Faire son deuil de qch.; раскрыть (открыть) объяття кому-л. – ouvrir [tout grands] les bras à qn.; показывать пальцем на кого-л.; тыкать пальцем на кого-л. – Montrer qn au doigt; разводит / развести руками – 1. Ecarter les bras; 2. Rester pantois; хвататься / схватиться за голову – 1. Se prendre la tête à deux mains; 2. S'arracher les cheveux.

4. РФКФЕ, пов'язані із кінемою „хода”: не держаться (не стоять) на ногах – 1. Ne pas tenir sur ses jambes; 2. Ne pas tenir debout; ноги заплетаются у кого-л.: у него ноги заплетаются – 1. Marcher en zigzaguant: Il marche en zigzaguant; 2. Faire les "S": Il fait les "S"; 3. Avoir du vent dans les voiles: Il a du vent dans les voiles; 4. Faire des huit: Il fait des huit; идти (шагать) в ногу с кем-л., с чем-л.; идти (шагать) нога в ногу с кем-л., с чем-л.; идти рука об руку с кем-л. – 1. Aller (Marcher) au pas avec qn, avec qch; 2. Aller de pair avec qn.; сновать взад и вперёд; сновать туда и сюда (туда-сюда) – 1. Faire la navette; 2. Faire le va-et-vient; едва (еле) держаться на ногах: он едва (еле) держится на ногах; едва (еле) ноги носят кого-л.: его едва (еле) ноги носят – 1. Tenir à peine sur ses jambes: Il tient à peine sur ses jambes; 2. Ne pas (Ne plus) tenir debout: Il ne tient pas debout; 3. Ses jambes le portent à peine.

5. РФКФЕ, пов'язані із кінемою „контакт очима”: глаза разбегаются / разбежались у кого-л.: у меня глаза разбегаются / разбежались – 1. On ne sait plus où donner le regard; 2. On a (On a eu) l'embarras de choix: J'ai (J'ai eu) l'embarras de choix; глаз не сводить с кого-л. – couvrir qn des yeux; глаза на лоб лезут / полезли у кого-л.: у него глаза на лоб лезут (полезли) – 1. Les yeux lui sortent (sont sortis) de la tête; 2. Il reste (est resté) tout baba; 3. Il en reste (en est resté) comme deux ronds de flan.

До кінесичних РФФЕ слід також відносити фразеологізми, у праоснові яких є прихована кінема. При цьому кореляти ФО позначають свідомо або несвідомо прихований рух. Наприклад: даже [и] бровью не вести (не повести): он даже [и] бровью не ведёт (не повёл) – 1. Ne pas remuer un cil: Il ne remue pas (Il n'a pas remué) un cil; 2. Ne pas sourciller: Il n'a pas sourcillé; 3. Ne pas tiquer: Il n'a pas tiqué; ни один мускул не дрогнул – 1. Pas un seul muscle n'a frémi; 2. Pas un muscle n'a bougé; глазом не моргнув; не моргнув [и] глазом – 1. Sans sourciller; 2. Sans broncher; 3. Ne pas sourciller; 4. Ne pas broncher; 5. Ne faire ni une ni deux; врёт и глазом не моргнёт; врёт и не перхнётся – Il ment comme il respire.

Окрему групу кінесичних РФФЕ складають фразеологізми із невербальною комунікативною ситуацією у праоснові, яка демонструє спільну невербальну поведінку представників російської і французької культурних спільнот, що відбивається у відповідних фразеологічних корелятах. Напр.: не бойся гостя сидячого, бойся гостя стоячого – Ne crains pas l'invité assis, crains le debout; спустить с лестницы кого-л. – 1. Jeter qn au bas de l'escalier; 2. Faire manquer l'escalier à qn; 3. Faire sauter les montées à qn.

Висновки. Міжмовна спільність фразеологізмів в групі кінесичних ФО виявляється достатньо яскраво, не дивлячись на приналежність мов, що зіставляються, до різних мовних систем. Зіставний аналіз російської і французької фразеології демонструє наявність загального російсько-французького фразеологічного фонду зі спільним невербальним фоном - 950 російсько-французьких кінесичних фразеологічних еквівалентів, що складає 6% загального російсько-французького фразеологічного фонду.

Перспективами подальших досліджень є вивчення РФФЕ із просодичним, проксемічним невербальним фоном тощо, адже виявлення міжмовної фразеологічної спільності дозволить проникнути в таємниці фразотворчих закономірностей, встановити фразеологічні універсалії, що є вельми важливим як для загальної теорії семантики, так і для глибокого вивчення мови і мислення.

Список літератури

1. Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке / Н.Ф. Алефиренко. — М. : Флинта, 2005. — 412с.
2. Каїка Н.Є., Кофанова Л.П. Словарь русско-французских фразеологических эквивалентов = Le Dictionnaire des Equivalents phraséologiques russes-français: [16000 русских фразеологизмов и более 23000 французских фразеологических эквивалентов] / Н.Є. Каїка, Л.П. Кофанова. — Донецк : ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2005. — 548с.
3. Крейдлин Г.Е. Невербальная семіотика : Язык тела и естественный язык / Г.Е. Крейдлин. — М. : Новое литературное обозрение, 2002. — 592с.
4. Петровська Л.Є. Відображення невербальних засобів спілкування у болгарській фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.03 — „слов’янські мови” / Л.Є. Петровська. — Київ, 2006. — 20 с.

Каїка Н.Є. Русско-французские кинесические фразеологические эквиваленты // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» — 2012. — Т.25 (64). — № 1. Часть 1. С. 75-78.

В статье анализируются межъязыковые фразеологические эквиваленты кинесической лексико-семантической группы. Определен удельный вес русско-французских кинесических фразеологических эквивалентов в общем русско-французском фразеологическом фонде. Доказана эффективность поисков межъязыковой фразеологической общности в указанной лексико-семантической группе.

Ключевые слова: *межъязыковые фразеологические эквиваленты, кинесическая лексико-семантическая группа, общий русско-французский фразеологический фонд.*

Kaika N. Russian-French kinesic phraseological equivalents // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». — 2012. — V.25 (64). — № 1. Part 1. — P.75-78.

Interlanguage phraseological equivalents of a kinesic lexical and semantic group are under analyses. Russian-French kinesic phraseological equivalents specific volume in common Russian-French phraseological fund is established. The search efficiency of interlanguage phraseological community in the named lexical and semantic group is proved.

Key words: *interlanguage phraseological equivalents, kinesic lexical and semantic group, common Russian-French phraseological fund.*

Поступила до редакції 15.03.2012 р.